

Федірко О. А., к.е.н., доцент,
в.о. завідувача кафедри європейської інтеграції,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

РЕГІОНАЛЬНІ АСИМЕТРІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ЄС: ХАРАКТЕР, ПРИЧИНИ ТА ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Інтенсифікація глобальної конкуренції, базованої на інтелектуально-інноваційних чинниках, обумовлює подальше поглиблення міжнародного поділу праці та поширення його нових форм. Відтак поглиблення економічної спеціалізації стає відчутним не лише на національному, але й на регіональному та локальному рівнях. Аналіз тенденцій регіональної концентрації інноваційної активності в ЄС свідчить про те, що існують перманентні асиметрії рівнів регіонального інноваційного розвитку, що зберігаються протягом доволі тривалого часу між Північчю і Заходом Європи з одного боку та Півднем і Сходом ЄС – з другого. При цьому, конкурентні переваги на рівні країн-членів є визначальними для формування інноваційної спроможності на регіональному рівні: майже всі регіони-лідери інноваційного розвитку ЄС та регіони із сильною позицією представляють найбільш конкурентоспроможні країни-члени інтеграційного блоку. Регіони, які є «помірними новаторами» та ті, що демонструють найнижчі рівні інтегрального показника інноваційного розвитку, переважно сконцентровані саме у державах-учасниках ЄС з низьким рівнем інноваційності.

З-поміж 214 досліджених Європейською Комісією регіонів рівня NUTS-2 було ідентифіковано 36 інноваційних лідерів, інтегральний індекс інноваційного розвитку яких перевищив принаймні на 20 % середній для ЄС показник. До групи регіонів із сильною інноваційною економікою, композитний індекс яких перебуває у межах від 90 % до 120 % від середнього по ЄС показника, увійшло 65 субнаціональних територіальних одиниць. Група ж «помірних регіонів-новаторів» включає 83 учасники (їхній інноваційний індекс варіюється в межах від 50 % до 90 % від середньоєвропейського), а категорія слабких новаторів, котрі є відверто аутсайдерами інноваційного процесу в ЄС (композитний індекс менше 50 % від рівня угруповання) – 30 регіонів [1]. Доволі вражаючим виглядає рівень концентрації інноваційно розвинених регіонів, оскільки більшість з них були ідентифіковані лише у семи із 28 країн-членів ЄС, а саме: в Данії, Нідерландах, Німеччині, Сполученому Королівстві, Фінляндії, Франції та Швеції.

Ще одним виміром концентрації інноваційної підприємницької активності є вплив урбаністичних агломераційних факторів економічного розвитку. У цьому світлі столичні регіони посідають лідерські, або близькі до них позиції у більшості країн. Виключення із загальної тенденції складають лише невеликі за розміром держави (Австрія, Бельгія, Нідерланди та Фінляндія), в яких столичні регіони демонструють доволі низькі на фоні інших регіонів значення інтегрального показника інноваційного розвитку. Крім того, у деяких країнах столичні регіони та регіони з великими мегаполісами здобули навіть вищу від національної категорію інновацій-

ності. Так, наприклад, у Сполученому Королівстві такими регіонами є Лондон, прилеглий до столиці регіон Південний Схід, Східний Мідленд та Південний Захід; у Франції – столичний регіон Іль-де-Франс; в Італії – П'ємонт та Фріулі-Венеція-Джулія; в Іспанії – Країна Басків; у Словаччині – столичний Братиславський край.

Загалом високий ідентифікований рівень локалізації інноваційного потенціалу регіонів залишається доволі сталою величиною, оскільки категоріальна класифікація 70 % з них жодного разу не змінювалася протягом дев'ятирічного періоду статистичних спостережень Європейської Комісії. Крім того, за оцінками фахівців ЄФРР світова фінансова криза суттєво не вплинула на відносне позиціонування внутрішніх субнаціональних адміністративних територій ЄС. Регіонам Німеччини, Данії, Швеції та Фінляндії з високою інноваційною спроможністю вдалося зберегти свої переваги як під час кризи, так і після завершення її активної фази. Водночас в регіонах з нижчим рівнем інноваційності (у нових країнах-членах та південних державах ЄС) відчувалися значні ускладнення у розвитку інноваційної діяльності, обумовлені погіршенням їх економічного стану [4].

Декомпозиція індексу регіонального інноваційного розвитку на складові дала змогу встановити ще більші диспропорції регіонального науково-інноваційного розвитку за окремими показниками. Так, для 78 субнаціональних регіонів країн ЄС показники підприємницької інноваційної активності (продуктової, процесної, маркетингової та організаційної) принаймні на 20 % перевищували середній для ЄС рівень. Водночас для 83 регіонів питомий показник кількості

заявок на патенти Європейського патентного офісу (ЄПО) в розрахунку на 1 євро ВВП регіону не перевищував 50 % від середнього по ЄС рівня. Лише на 20 провідних європейських регіонів припадало 50 % від усієї кількості заявок на патенти, поданих до ЄПО представниками ЄС. Так, рівень патентної активності майже всіх регіонів Бельгії, Фінляндії, Франції, Німеччини та Швеції за критерієм кількості заявок на патенти до ЄПО в розрахунку на одиницю ВВП регіону перевищує 90 % від середнього по ЄС показника. Ключовою характеристикою високотехнологічної бізнес-діяльності є її локалізація в обмеженій кількості регіонів. Це підтверджує той факт, що в ЄС близько половини витрат на НДДКР здійснюється тридцятьма регіонами рівня NUTS-2 [3], що пояснює сконцентрованість переважної більшості проектів розвитку інноваційної інфраструктури в межах 10 країн-членів.

Структура регіонів ЄС за показником рівня інноваційної активності МСП переважно визначається інноваційним потенціалом відповідної держави. Проте до двадцятки лідерів в ЄС за цим показником входить 19 німецьких та лише один італійський регіон. Разом з тим, позиціонування регіонів за критерієм їх колаборації в сфері інноваційної діяльності має свою специфіку. Так, найбільш схильними до кооперації у процесі створення інновацій виявилися підприємства Сполученого Королівства, Австрії, Бельгії, Чехії, Франції, Ірландії, Нідерландів, Словенії та північноєвропейських країн.

Аналіз показників, що відбивають рівень результативності інноваційного розвитку регіонів не підтверджує однозначного висновку про концентрацію високих технологічних досягнень в обмеженій кількості локалітетів. Так, рівень за-

йнятості у високотехнологічних секторах обробної промисловості, у галузях промисловості з рівнем технологічності вище середнього, а також в сфері наукоємних послуг є доволі високою по всій території ЄС. При цьому, у 17 країнах, включаючи представників країн – «помірних новаторів», існують регіони, де цей показник на двадцять і більше відсотків перевищує середнє для ЄС значення. Водночас, тенденції комерціалізації МСП інноваційних товарів і послуг частково відрізняються від структури високотехнологічної зайнятості та експорту. Регіони-лідери представляють як провідну (за критеріями інноваційного та технологічного розвитку) державу ЄС (Німеччину), сильних новаторів (Бельгію та Сполучене Королівство), так і менш інноваційні країни (Іспанію, Португалію та Словаччину).

Більшість осередків економічної кластеризації сконцентровані у столичних регіонах, високоурбанізованих локалітетах (мегаполісах) і традиційних промислових центрах. Це пов'язано з природою секторів, які домінують у структурі доданої вартості локальної економіки. Так, креативні та ІКТ кластери, зорієнтовані на сферу послуг, найбільш поширені у столичних регіонах та мегаполісах Європи. Водночас галузі, ефективність діяльності яких визначається накопиченим рівнем виробничого досвіду, зазвичай сконцентровані на територіях, що традиційно володіли розвиненою техніко-технологічною базою, які простягнулися від Колоні на Півдні Франції до Мілану на Півночі Італії, а також у деяких регіонах Східної Європи [2].

Підбиваючи підсумок аналізу процесів регіональної кластеризації, зазначимо, що вони базуються на таких принципах:

- концентрація в межах традиційних центрів економічної активності у вузькій смузі від Півдня Німеччини через країни Бенілюксу до Півдня Сполученого Королівства;
- локалізація кластерної активності у найбільш інноваційних регіонах Північної Європи, що простягаються від Данії через Захід Швеції та Стокгольм до Півдня Фінляндії та столичного міста Гельсінкі;
- тяжіння до провідних урбанізованих центрів ЄС із високим рівнем густоти населення та розвинутою інфраструктурою ділової активності.

Формулюючи рекомендації щодо вдосконалення політики регіонального розвитку в Україні, зазначимо, що слід враховувати високу значущість таких чинників, як загальний стан національного бізнес-середовища, рівень розвиненості регіональної інфраструктури інноваційної бізнес-діяльності, стан трансферу технологій та комерціалізації нововведень, тяжіння високотехнологічного виробництва до концентрації в обмеженій кількості регіонів.

Список літературних джерел

1. Hollanders H. *Regional Innovation Scoreboard 2016* / H. Hollanders, N. Es-Sadki, M. Kanerva. – Brussels: Publications Office of the European Union, 2016. – P. 5.
2. Ketels C. *European Cluster Panorama 2016* / C. Ketels, S. Protsiv. – Stockholm: Center for Strategy and Competitiveness Stockholm School of Economics, 2016. – P. 24.

3. EU Structural Funds [Electronic resource] // European Commission: Web-site. – Text data. – Brussels, 2016. – Mode of access: http://ec.europa.eu/research/infrastructures/index_en.cfm?pg=structural_funds. (last access: 15.12.2016). – Title from the screen.

4. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007–2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF). – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. – P. 23.

Хом'як М. С., к.е.н., докторант,
Університет Державної фіскальної служби України

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Метою надання міжбюджетних трансфертів регіонам є підвищення ефективності – у якісному розумінні цього чинника – функціонування регіональних економік, а його важливою складовою – ефективність у вузькому – кількісному значенні, яка вимірюється за допомогою статистичних показників економічної діяльності. Головними управлінськими важелями стимулювання підвищення цього показника є не лише централізована фінансова допомога пріоритетних галузей і виробництв, а також інші фіскальні й не лише фіскальні заходи. Зокрема, це може стосуватися варіювання регіональної податкової бази, податкових навантажень і розподілу доходів від зборів. Також можливими є інші рішення, що лежать у площині адміністративних й інституційних регулюючих впливів. Проте, загальний вис-